

Cooperació i teoria de jocs, el programari lliure o el #15m, dos exemples per a la universitat

Cooperació sense comandament

Tot va començar davant d'un cafè a Luxemburg amb la Carmen, secretària del Tribunal de Justícia mentre parlàvem del conflicte del cànon digital. Ella em va fer veure que l'estratègia seguida per a arribar al Tribunal, basada en els treballs i l'experiència de Dough Lenat, informàtic de la Universitat de Stanford, i la política de l'anomenat *programari lliure* eren ben coincidents.

Realment parlem d'un vertader precedent.

Lenat treballava a Stanford en un projecte anomenat Eurisko, quan li van demanar que participés en el Traveller Trillion Credit Squadron, un programa de jocs de guerra, on competien les universitats nord-americanes. Ell va utilitzar la teoria de jocs i la informàtica per a guanyar els anys 1981 i 1982.

D'ell hem après que no hem d'entrar en un projecte o en un conflicte amb idees preconcebudes, amb prejudicis. No conèixer les convencions pot ser un avantatge estratègic.

També hem après que qualsevol conjunt finit de regles (lleis, ordres administratives, costums...) són sols una aproximació incompleta a la realitat. Moltes vegades l'oportunitat de guanyar serà fora del model social convingut, pare d'aquestes lleis.

Finalment, observà que tota resposta a un conflicte complex és parcial, qüestionable i millorable. Tota ideologia inflexible està condemnada a fracassar. Cada repte es pot afrontar amb diverses estratègies, i mai no sabem d'antuvi quina és la millor, ni tan sols quan aquesta estratègia ha funcionat en casos anteriors.

Vosaltres que sou del gremi de les TIC, recordeu que la gent que va començar a desenvolupar el nucli Linux va triar una estratègia de col·laboració davant d'una de competitiva.

És cert que jo havia fullejat el llibre d'Eric S. Raymond *La catedral i el basar* (1997). En aquest llibre es qualifica el model de desenvolupament del programari lliure de «model basar». Aquest model és una aportació única en la societat capitalista del segle XXI, que ha pres forma material amb el #15m al carrer. Raymond contraposa el model basar a un model de producció de programari que va denominar *model catedral*, basat en la necessitat d'un arquitecte al comandament d'un *staff* rígidament estructurat i jerarquitzat. Segons el parer de Raymond, el model catedral, que copia les estructures socials imperants, correspon a la indústria del programari propietari.

Vuit són els puntals del passat estat-nació nascut de la Revolució Francesa: la frontera, la moneda o la política econòmica, la llengua, la bandera, el dret, la propietat, l'exèrcit i el treball. Aquest programari captiu té banderes (finestres i pomes), fronteres (aplicacions tancades), llengua pròpia (dissenyada amb eines propietàries), exèrcit (mecanismes tècnics o legals per a imposar-se a la competència), política econòmica (una dinàmica d'adquisició d'actualitzacions i complements), un codi d'activació mitjançant un preu (moneda), propietat i dret (un codi de normes d'utilització segons els interessos del propietari) i finalment el treball (tota millora o modificació que faci l'usuari serà autoritzada i quedarà a disposició del propietari del programa).

Així, doncs, les nostres societats tenen moltes similituds amb aquest tipus de programa.

Per contra, segons Raymond, el model basar, el model de programació en col·laboració, per contraposició, es resumeix en les tres màximes següents:

- Alliberar versions ràpid i sovint; la nova versió arregla els defectes de les anteriors i prova la versió posterior.
- Distribuir al màxim les responsabilitats i tasques.
- Ser transparents fins a la promiscuïtat per a estimular al màxim la cooperació. És a dir, els repositoris científics són lliures, oberts i a l'abast de tothom.

Fins i tot complint aquestes màximes, no sempre és possible el model basar: **només es pot donar en un entorn entre iguals, amb objectius consensuats, treballant en comunitat i disposant del codi obert.**

El model basar només té un defecte: la dificultat d'arrencada quan es comencen projectes des de zero, ja que sempre és més fàcil pujar al tren quan el projecte té bones perspectives o quan es treballa en grups minoritaris, massa heterogenis o amb molt desnivell de coneixements.

Tot és qüestió d'arribar a una «massa crítica» suficient de persones apuntades al projecte.

Segons el parer de Raymond, el model basar és molt més eficient. Comporta més excel·lència de programari amb menys despesa de recursos, la qual cosa per si mateixa ja justificaria l'aplicació massiva del model en la societat. El que importa és que, independentment de la qualitat, la raó de ser **és la llibertat davant de tercers i compartir la informació.**

La llibertat entesa com a ciment i el fonament de la comunitat autogestionada dels usuaris i desenvolupadors a què dóna lloc és una troballa sense precedents. La llibertat i la compartició porten al control tecnològic total sobre el que es fa servir. Té molt a veure, doncs, amb el que va passar a les nostres places.

El #15M no és una revolució de la gent de lletres, com havien estat fins ara totes les revolucions. **És una revolució de la gent de ciències.** La primera tenda que es muntava a les places era per a aixoplugar les comunicacions, i la segona, curiosament, va ser la jurídica. Curiosament també, a les comissions de comunicació són majoritaris els informàtics, sociòlegs, enginyers... En canvi, periodistes, filòlegs, politòlegs i advocats n'hem estat exclosos. Som a altres comissions.

Algú podria objectar que els processos de cooperació no són una novetat en el capitalisme avançat i que, de fet, són part imprescindible del model d'organització, però orientats únicament a l'extracció de benefici.

La novetat que introdueix el programari lliure dins el món de les TIC queda marcada amb foc en les estratègies del 15-M, en què es posa en funcionament un model de cooperació sense comandament. És a dir, la tècnica emprada de llibertat i compartició, en podríem dir «banc de sardines», és l'estratègia emprada en el #15m.

No hi ha interessos empresarials, socials o polítics directes. No hi ha «arquitecte». El #15m és general, ingovernable i lliure de qualsevol comandament. És més, l'absència de comandament, de control corporatiu o jeràrquic sembla condició *sine qua non*: allà on reapareix el comandament, sia en forma d'interès, en forma de polítiques o polítics «que volen ser comprensius», en la seva variant més autoritària i policial, o aprofitada, el model #15m crea anticossos.

Ningú no dóna ordres, ningú no accepta ordres. I, tanmateix, la gent es coordina, s'organitza. Hi ha gurus, líders, persones que dirigeixen projectes; però és autoritat conferida, no és comandament. Funciona una mena d'«economia del regal», en la qual s'és més apreciat com més s'aporta a la comunitat. La base d'aquesta economia és en la facilitat de comunicació entre tots els membres i en la possibilitat que no hi hagi implicacions de caràcter temporal o temàtic.

Una sola dada: aquest és el primer conflicte que té –i en què s'empra– més tecnologia davant la policia que darrere. Aquesta revolució té més imatges que tots els conflictes del segle XX junts. I tots els resultats es comparteixen pràcticament en la seva totalitat. El mateix ha passat amb el coneixement.

Ningú no pot exigir, no hi ha garantia, no hi ha diners com a estímul per al treball, encara que hi hagi gent que cobri per la seva feina o guanyi diners, ja que dins la comunitat #15m no hi ha cap objecció al fet que els professionals puguin ser ben remunerats pel seu treball. **Tot aquest «basar» caòtic de llistes, *hashtags* i grups dispersos de voluntaris per internet produeix el millor banc de coneixements**, amb tota la complexitat que calgui; fins al punt que el desenvolupament i els resultats als quals s'ha arribat no estan a l'abast ni de l'empresa (en el cas de programari) ni de la universitat, ni de l'estat més poderós del planeta.

Perquè la comunitat #15m en si ja és l'empresa més poderosa del planeta. La broma que jo faig sovint del «perroflauta d'avui és el

regidor del demà» aquí pren tot el sentit.

I això porta a girar com un mitjà la manera com manegen la informació les universitats, i quina és la missió de la universitat en la nova societat. En el futur immediat, valorarem les universitats no per la informació que guarden, que fora sempre serà millor i més extensa, sinó per la capacitat de crear masses crítiques, sia de recerca de coneixement, de capacitat humana, d'enllaç entre iguals...

La teoria de jocs

Com és possible això? Per què les estratègies altruistes guanyen les egoistes en el programari lliure i en el #15m?

Perquè la gent no mira simplement d'extreure tot el suc possible, com ensenya el capitalisme competitiu. Perquè fins i tot els més pragmàtics cooperen com el que més (encara que ideològicament correspongui).

Des de la mateixa comunitat del programari lliure sempre hi ha hagut intents d'explicar aquests fenòmens per mitjà de la teoria dels jocs. I certament, el clàssic dilema entre «bé col·lectiu» i «actitud egoista» és superat per un axioma que recorda vagament el dilema del presoner de la teoria de jocs: **la cooperació és preferible també amb una perspectiva egoista**. I, igual que succeeix en el dilema del presoner, això no sempre és evident, de primera. Inventat fa mig segle per especialistes de la teoria de jocs, el dilema del presoner es va utilitzar per a estudiar el concepte d'elecció racional i per a il·lustrar el conflicte existent entre benefici individual i bé col·lectiu.

En la teoria de jocs tradicional, l'estratègia guanyadora és l'anomenada *tit for tat* («tal faràs tal trobaràs»): **«només coopero si l'altre coopera»**. És també la més simple; es comença cooperant en la primera jugada i després simplement es copia el moviment previ de l'altre jugador. Els teòrics de jocs consideren que el *tit for tat* reuneix quatre trets que identifiquen les estratègies guanyadores i que juntes la fan guanyar en totes les proves fetes pels experts contra estratègies molt més sofisticades i més «brutes» (egoisme no cooperatiu): **és amable, clement, no envejosa i és compassiva**.

Una estratègia amable és la que mai no és la primera a ser l'egoista. Una estratègia clement és la que pot venjar-se però té mala memòria, és a dir, tendeix a passar per alt antigues ofenses (es venja immediatament d'un traïdor o egoista, però després oblida el passat). Cal no oblidar que és amable en sentit tècnic, no moral, ja que no perdona en absolut.

L'estratègia *tit for tat* tampoc no és **envejosa**, en el sentit que l'individu no vol més recompensa que la dels altres i se sent feliç si l'altre té el mateix premi que un mateix (de fet, amb *tit for tat*, no guanya mai ningú un joc, com a màxim empata amb el seu oponent): en el programari lliure significa desitjar que tots tinguin les mateixes llibertats i oportunitats de què disposa un mateix. El mateix anhel és al cor del #15m.

Que el més eficaç sigui ser amable i clement semblava desafiar tot sentit comú i va constituir tota una sorpresa per als matemàtics, psicòlegs, economistes i biòlegs que han estudiat a fons les diverses estratègies de la teoria de jocs. Aquesta conclusió, que va obrir una nova direcció d'anàlisi, s'ha confirmat una vegada i una altra en els estudis i les proves organitzades... i ara, amb el #15m en la vida real.

D'acord amb la teoria de jocs, els individus del *tit for tat* basen la cooperació creant petites comunitats que, per la pròpia i ràpida comunicació amb altres grups, poden prosperar fins a passar de petites assemblees o capítols locals a grans moviments globals. Al seu torn, la cooperació és un fenomen que produeix realimentació positiva: igual que en el programari lliure, ningú que gaudeix dels beneficis no pot deixar de promoure'n l'ús.

Per això la comunitat conserva cert to proselitista (re-evolució, manifestacions), a més d'una percepció més o menys generalitzada que la potència i el futur del model depenen molt directament del fet que hi hagi molta gent participant activament en el seu desenvolupament.

No obstant això, el model *tit for tat* no caracteritza totalment el model creat pel #15m, si més no d'una manera exacta. Igual que el programari lliure, d'una banda, és lliure fins i tot per als qui no cooperen (això li dóna un fort valor ètic); d'altra banda, encara que el *copyleft* permet que qualsevol que vulgui se'n beneficiï, no permet que ningú se n'apropriï o que s'usi per a crear programari propietari (un partit dels indignats).

L'estratègia del #15m és amable i clement alhora, però a diferència del *tit for tat*, és capaç d'assumir en el seu si estratègies egoistes sense necessitat d'expulsar-les o venjar-se'n (excepte potser en casos en què es percep un veritable perill, per als seus integrants, com per exemple les violentes i errades actuacions policials, el maniqueisme dels mitjans de comunicació o modificant un marc legal plenament assumit i interioritzat com és la Constitució).

Al costat d'aquest plantejament coexisteix un acostament social ètic o altruisme que considera que la llibertat i la cooperació social són la millor manera de defensar una cosa que és bona per a tothom i que troba altres estímuls diferents del benefici econòmic. En altres paraules, no es tracta d'una història d'«altruistes» i «egoistes», de «bons» i «dolents», que com tants altres dilemes morals s'han mostrat inoperants per falsos. Permetin-me la comparació. El que els explico té molt a veure amb una característica innata dels catalans: portem l'associacionisme a la sang.

Però hi ha una qüestió política de fons molt important que diferencia clarament la gent del #15m, i és la de si el saber humà, i els serveis que en resulten, pot o no pot ser privatitzat. Mentre que per a un sector pragmàtic això no és rellevant, per a altres, els que advoquen per la visió ètica, aquesta és una qüestió central i innegociable.

Les universitats hauran d'implantar el model o quedaran relegades.

El moviment #15m, igual que el programari, a diferència dels béns materials, no es pot posseir, ja que en pot gaudir (formant-ne part) un nombre indeterminat de persones sense que per això hagi de privar ningú de tenir-lo al seu torn. Aquest és el nucli del dilema, de la diferència, i el que comporta també acostaments tan dispars al #15m.

La teoria de jocs funciona en el pla estadístic i es basa en estratègies inconscients de base algorísmica (les poden executar màquines, gens o éssers humans): no aplica ja criteris morals o finalistes ni mira de donar compte dels casos particulars, ni de les motivacions de cadascú per a cooperar o per a ser egoista, sinó que ens ofereix una cosa més subtil i valuosa: la comprensió d'un procés i el qüestionament d'un mite capitalista i neoliberal, el del joc brut i el «tots contra tots», el que diu que és millor que cadascú vagi a la seva i només s'atengui als interessos privats.

Les conclusions de la teoria de jocs –tot i ser mancada de finalitat moral– ens ofereixen un resultat optimista i encoratjador per a una ètica materialista (no moralista ni religiosa). La teoria de jocs, el #15m i el programari lliure podrien ser la punta de llança d'un nou mite, el mite de compartir, el de la cooperació i l'ajuda mútua. Podria anunciar la saludable idea que fins i tot amb individus egoistes al comandament, els bons nois (res a veure amb la bondat cristiana) seran els primers.

No obstant això, hi ha també raons per a pensar que si l'enfocament massa pragmàtic, apolític, també anomenat *cooperació egoista*, s'acaba imposant, danyarà la comunitat del #15m lliure, que podria acabar essent recuperada pel capitalisme de Hobbes, de la mateixa manera que recuperaria el pòsit intel·lectual (la cooperació i el saber social general) i el posaria al servei de l'extracció de benefici privat.

Així que acabi la segona batalla, en sortiran d'altres que apostaran per la coexistència d'ambdues tendències, i vendran que mentre la postura egoista s'avingui a cooperar dins de les regles del #15m no hi haurà res a témer.

Però no es tracta d'una història d'«altruistes» i «egoistes», de «bons» i «dolents», que, com tants altres dilemes morals, repeteixo, s'han mostrat inoperants per falsos. El #15M no pot ser posseït, i això fa que pugui ser gaudit per un nombre indeterminat de persones i cada una agafa el que necessita i deixa el que té. És polièdric.

Així, doncs, no hauria passat res el #15m sense una generació prèviament contaminada pel programari lliure, i per les actituds apreses gràcies a aquest moviment, com la de compartir els coneixements científics i artístics. Aquesta, a diferència de les altres revolucions, no ha estat pel pa, ha estat pel consum cultural i la incomprensió de la dislèxia entre el que es fa i el que es diu (típic de ciències).

Hem de constatar que els primers mesos del #15m han semblat més la posada en marxa d'un programa informàtic, de programari lliure, que un moviment polític com cal.

Els que deien que passaven de la política han muntat un model de ciutat a escala dins les principals ciutats, i s'han dedicat a administrar-la durant dos mesos. Han après a negociar, a administrar, a manipular i a enfrontar-se amb els seus nous coneixements diferents dels enemics exteriors i interiors.

Han creat un parlament, comissions, policia i fins i tot un torn d'ofici. I ara són a delegacions/barris instal·lant el programa.

I sempre compartint el que han après. Això fa que mentrestant, i seguint el model basar, es vagin creant noves versions o programari nou (Ocuppy Wallstreet) i s'atenguin les errades del sistema antic (sanitat, desnonaments, hipoteques).

Josep Jover

En homenatge a l'«a mí, nadie me dio un título por ser del #15m, y nadie me lo podrá quitar» **Pepe Giménez**

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement 3.0 No adaptada de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).